

BEGRENZEN EN UITNODIGEN

Omgaan met maatschappelijke spanningen in de klas

Een leerling die zich extreem uitlaat over vluchtelingen, of een klas waar een verhitte discussie ontstaat over het geloof. Elke leraar kan hiermee te maken krijgen. Hoe pak je dan de regie (terug) en zorg je voor een veilig klimaat waarin een dialoog respectvol kan plaatsvinden? Liena van Loenen is lerarenopleider biologie aan Hogeschool Windesheim en geeft haar studenten de training 'Dialoog onder Druk' van School & Veiligheid.

Liena van Loenen

Tekst
Martijn de Graaff

Beeld
Erwin Winkelman Fotografie

Ik merk dat in het huidige politieke klimaat studenten hun politieke voorkeur vaker delen en zich daarover steviger uiten

Voordat Liena aan de lerarenopleiding ging werken, gaf ze biologie in het voortgezet onderwijs. “Ik wilde van jongs af aan het onderwijs in, vooral om impact te maken op jongeren. Tijdens mijn eigen schooltijd had ik leraren die weinig aandacht besteedden aan diversiteit en inclusie.” Dat wilde Liena anders doen: “In mijn eigen lessen en nu ook als lerarenopleider. Ik wil onze studenten zó opleiden dat ze de vaardigheden hebben om te kijken naar de individuele leerlingen. Hoe kun je je verbinden met hun belevingswereld? Hoe kunnen we daarover praten met elkaar? En daar hoort aandacht voor diversiteit, of maatschappelijke spanningen, ook bij. Hoe ga je daarmee om in de klas? Hoe maak je dat bespreekbaar?”

Persoonlijk geraakt

Als leraar op het voortgezet onderwijs kwam ze al in aanraking met polarisatie in de klas. Liena ziet datzelfde terug bij de studenten van de lerarenopleiding. “Ik merk dat in het huidige politieke klimaat studenten hun politieke voorkeur vaker delen en zich daarover steviger uiten. Daardoor kan wrijving ontstaan in de klas. Vroeger vond ik het lastig om dat bespreekbaar te maken en het gesprek in goede banen te leiden. Ik voelde me persoonlijk geraakt door opmerkingen van leerlingen. Soms werd ik overrompeld en wist ik niet meer hoe ik moest reageren.”

Nu ze de training zelf geeft, weet Liena hoe ze op zulke situaties kan reageren. “Dat is niet alleen belangrijk voor de sfeer in de klas, maar ook voor de studenten zelf. Zij zullen te maken krijgen met dezelfde discussies wanneer ze gaan lesgeven.” Discriminatie is een ander thema dat Liena vaak in de klas bespreekt. “Uiteindelijk gaat het erom dat je mag zijn wie je bent, dat je je veilig voelt in een groep. Daarom heb ik het vaak over diversiteit en discriminatie, wat is dat nu precies?”

Begrenzen en uitnodigen

De training 'Dialoog onder Druk' bestaat al jaren en inmiddels hebben meer dan duizend leraren deze gevolgd. School & Veiligheid heeft in 2023 door Movisie onderzoek laten doen naar de bewezen elementen van de training. Het inleven in de sociale context van de leerling is één daarvan. “Als ik vroeger niet wist hoe ik moest reageren dan ging ik gewoon door met de les”, vertelt Liena.

“Ik besteedde geen aandacht aan de meningen van mijn leerlingen, omdat ik niet wist hoe ik dat moest doen. Nu begrijp ik veel beter dat je moet zoeken naar waar een mening van een leerling vandaan komt. Wat is de achtergrond van zijn of haar perspectief?” Daarmee creëer je in de klas ruimte voor een respectvolle dialoog, omdat iedereen zich gehoord en gezien voelt. “Maar er zijn natuurlijk wel grenzen. Als leraar moet je wel de sociale norm zetten: wat kun je wel zeggen en wat niet. Artikel 1 van de Grondwet geeft daarvoor een helder kader: niet discrimineren, haatzaaien of oproepen tot geweld.”

Het stellen en bewaken van de sociale norm is een tweede belangrijk element van de training. “Een van de belangrijkste vaardigheden die je leert, is ‘begrenzen en uitnodigen’. Aan de ene kant laat je zien welke norm we in de klas (of in de maatschappij) hebben: die grens biedt veiligheid. Aan de andere kant stel je wel een open vraag aan de leerling zodat deze zich serieus genomen voelt.” Het idee hierachter is dat je op deze manier erachter komt wat de leerling beweegt tot een dergelijke uitspraak, en tegelijkertijd zet je het kritisch denkvermogen van de leerling aan.

De professionele rol van de leraar

Oprecht nieuwsgierig zijn naar je leerlingen draagt bij aan een warme band met de klas: het derde element. Daardoor laat je leerlingen weten dat je er als leraar voor hen bent. Daarnaast geef je het signaal dat je hen ook serieus zult behandelen. Het vierde element gaat over de professionele rol van de leraar. “Door de training >>>

heb ik geleerd meer afstand te doen van mijn persoonlijke mening. Als je leerlingen wilt uitnodigen meer over zichzelf te vertellen, moet je niet meteen je eigen opvattingen naar voren brengen of proberen iemand van mening te laten veranderen. Dat gaat je op die manier niet lukken. In eerste instantie wil je laten zien dat er veel verschillende meningen zijn en dat die naast elkaar mogen bestaan. Vervolgens wil je dat ze zich gaan verdiepen in die andere mening.” Uit onderzoek weten we dat je je mening mag geven als leraar zolang je maar niet pretendeert dat dát het enige perspectief is.

Liena merkt dat die professionele rol nog wel eens punt van discussie is bij haar studenten. “Ik hoor vaak zeggen dat ze toch biologieleeraar worden, dus waarom zouden ze het dan over discriminatie of uitsluiting hebben? Maar al

die maatschappelijke issues vind je in de klas, die beperken zich niet tot een schoolvak. Een discussie kan overal opkomen. Ik vind dat elke leraar deze thematiek bespreekbaar moet kunnen maken en een discussie in goede banen moet kunnen leiden. Ook bij deze studenten hoor ik dat ze bij een stage geconfronteerd worden met meningen en opvattingen. Daarom geef ik deze training.”

Train-de-trainer-training voor lerarenopleiders

Om de kennis en vaardigheden van ‘Dialogo onder Druk’ breder te verspreiden, heeft School & Veiligheid ook zogeheten ‘train-de-trainer’-trainingen verzorgd, vooral aan lerarenopleiders. Liena heeft deze gevolgd en geeft de training nu zelf aan haar studenten, de toekomstige leraren. “Ik vind dat alle lerarenopleiders in staat moeten zijn om maatschappelijk gevoelige thema’s bespreekbaar te maken. En dat zij hun studenten kunnen helpen om dat ook in hun eigen klas te doen. Daarvoor moet je als lerarenopleider niet alleen de kennis kunnen toepassen in de praktijk, maar ook boven de stof staan. De ‘train-de-trainer’-trainingen hebben mij daarbij enorm geholpen door middel van extra handvatten, vaardigheden en literatuur. Je gaat daarmee dieper in op de principes van de training.”

Zo snijdt het mes aan twee kanten: Liena kan in haar eigen lessen discussies op een goede manier leiden en ze kan haar studenten beter begeleiden. “We hebben vaak intervisiebijeenkomsten, dan bespreken de studenten praktijk-situaties. Die gaan ook over polarisatie of discriminatie in hun stageklas. Door de ‘train-de-trainer’-training kan ik hen beter voorzien van tips en kennis.”

Bewust zijn van je eigen rol

Samen met vijftien andere lerarenopleiders heeft Liena deze tweedaagse gevolgd. “We hebben geleerd hoe je polariserende situaties onder jongeren tegemoet kunt treden. En op welke manier je die situaties bespreekbaar kunt maken. Ook leerden we verschillende werkvormen die we kunnen inzetten. Die hebben we ook in de groep toegepast. Dat is erg leerzaam, omdat je dan weet hoe zo iets wordt ervaren.” Ook de rol van de leraar is belangrijk. “Je moet heel erg bewust van jezelf zijn: hoe reageer je in bepaalde situaties? Hoe emotioneel word je van een bepaald onderwerp? Op basis daarvan kun je kiezen of je zelf deelneemt aan een dergelijke oefening of dat je op de achtergrond blijft.”

Een stapje terug

Tijdens beide bijeenkomsten hebben de lerarenopleiders geoefend met een trainingsacteur. “Zo oefen je echt hoe je als leraar reageert op uitspraken van leerlingen. Denk aan een uitspraak als ‘alle buitenlanders moeten het land uit’. Het is dan belangrijk om eerst te begrenzen, bijvoorbeeld door te

zeggen dat je niet een hele bevolkingsgroep over een kam mag scheren, je sluit dan heel veel mensen uit. Je kunt ook refereren aan artikel 1 van de Grondwet: ‘Dit is hoe we in Nederland met vrijheid omgaan’. Vervolgens nodig je uit om het gesprek aan te gaan. ‘Waarom zeg je dit? Heb je iets meegemaakt waardoor je dit denkt?’ Daarmee geef je de ander de ruimte om zijn eigen verhaal te vertellen. Vervolgens kun je een dialoog voeren zonder dat er een negatieve sfeer ontstaat. In feite probeer je ervoor te zorgen dat de leerling niet nóg verder in zijn eigen waarheid gaat zitten, maar een stapje terug doet. Tijdens de training ben ik me heel erg bewust geworden hoe belangrijk je taalgebruik is, dus welke woorden je kiest.”

Evaluatie

Naast het onderzoek van Movisie heeft School & Veiligheid ook een evaluatie gehouden onder deelnemers aan de training. Daaruit kwam sterk naar voren dat je met de technieken uit de training écht werkt aan een sterkere band met de leerlingen. De deelnemers zijn zich bijvoorbeeld meer gaan verdiepen in de belevingswereld van jongeren. Dat geldt ook voor Liena: “Ik investeer veel meer in de relatie met mijn studenten. En ik zorg voor bewustwording. Ik heb zelf een niet-Nederlandse achtergrond, maar voor mijn studenten ben ik een lerarenopleider. Maar ik vertel hen dan dat als ik de school uitloop, ik dan ‘die allochtoon’ ben. Ik geef voorbeelden wat ik dan meemaak, hoe mensen mij benaderen. Studenten vinden het fijn als ik daar open over ben.

Als je leraar bent, ben je er voor je vak en vooral voor de klas. Het is een mini-samenleving. Als leraar kun je niet voor de klas staan en lastige thema’s onbesproken laten. Als een discussie ontstaat over een lastige kwestie en je kapt het af, heb je niet meer de aandacht van je leerlingen. Juist door een

Al die maatschappelijke issues vind je in de klas, die beperken zich niet tot een schoolvak

veilige omgeving te creëren waarin alles bespreekbaar is, kun je lekker met je klas aan de slag.”

E-learning

Leraren vinden de training zeer toepasbaar, en het merendeel ziet graag dat de training herhaald wordt. Of dat er herhaalde aandacht is voor het onderwerp. Vooral als leraren nog weinig ervaring hebben met deze thematiek, vinden ze het fijn als zij meer mogelijkheden zouden krijgen om de theorie te herhalen en vaker te kunnen oefenen met lastige situaties in de klas.

Voor veel scholen is het echter niet eenvoudig om een fysieke training in te plannen zonder dat het leidt tot lesuitval of extra druk op de volle agenda's. School & Veiligheid is daarom bezig om de kern van de training om te zetten naar een e-learning, bestaande uit een aantal korte modules rondom de belangrijkste leerpunten van de training. Zo kunnen leraren en andere geïnteresseerden zelf gericht en interactief onderdelen uit Dialogo onder Druk volgen wanneer het hen uitkomt. Ook voor leraren voor wie Dialogo onder Druk nieuw is, is dit een mooie kennismaking met de pedagogische handvatten over hoe je kunt reageren op heftige uitspraken en een dialoog over gevoelige onderwerpen in goede banen kan leiden. De e-learning stellen wij in 2025 kosteloos beschikbaar via onze website: schoolenveiligheid.nl. ■

Een van de belangrijkste vaardigheden die je leert, is 'begrenzen en uitnodigen'

